

Edición:
Helena Pérez

Producción:
Antón Pérez

© LIJMI (Red Temática de Investigación
«Las Literaturas Infantiles y Juveniles del Marco Ibérico
e Iberoamericano»)

© Ilustración de cuberta e interiores:
Luis Beizán, Javier Sande, Daniel Vilas

© para esta edición, Edicións Xerais de Galicia, S.A., 2013
Dr. Marañón, 12. 36211 VIGO
xerais@xerais.es

ISBN: 978-84-9914-528-0
Depósito Legal: VG 338-2013

Impreso en Obradoiro Gráfico, S.L.
Polígono do Rebullón, 52 D
36416 Mos (Pontevedra)

Reservados todos os dereitos. O contido desta obra está protexido pola Lei, que prohibe a reprodución, plaxio, distribución ou comunicación pública, en todo ou en parte, dunha obra literaria, artística ou científica, ou a súa transformación, interpretación ou execución artística fixada en calquera tipo de soporte ou comunicada a través de calquera medio, sen a preceptiva autorización.

PREMIOS LITERARIOS E DE ILUSTRACIÓN NA LIX

🌀 🌀 🌀 🌀 🌀 🌀

Coordinación:
Blanca-Ana Roig Rechou (USC)
Isabel Soto López (USC)
Marta Neira Rodríguez (USC/CEU-UVI)

Equipo redactor:
Thiago Alves Valente – Mikel Ayerbe Sudupe
João Luís Ceccantini –Joana Maria Cladera Socias
Jesús Díaz Armas – Xabier Etxaniz Erle –José António Gomes
Carolina González Alvarado – Laura Guerrero Guadarrama
Jose Manuel López Gaseni – Ramón F. Llorens García
Gemma Lluch – Graciela d’Lucca Bialeto – Nieves Martín Rogero
Alice Áurea Penteado Martha – Ana Margarida Ramos
Sara Reis da Silva – Blanca-Ana Roig Rechou – Isabel Soto
María Victoria Sotomayor Sáez – Anxo Tarrío Varela
Vera Teixeira de Aguiar – Caterina Valriu – Maria Zaira Turchi

5.3. 20 anys del Premi Josep M. Folch i Torres: la creació d'un cànon en la Literatura Juvenil catalana

Gemma Lluch

(Universitat de València)

Caterina Valriu

(Universitat de les Illes Balears)

Resum: En la dècada dels seixanta s'inicia la recuperació de la LIJ en català després de la postguerra. Un dels fets que va ajudar-ne a la recuperació va ser la creació de l'editorial La Galera l'any 1963 i la convocatòria del Premi Folch i Torres per a llibres infantils que alimentava la col·lecció "Els Grumets" de La Galera. En aquest article analitzem els primer vint anys del premi i les característiques de les obres premiades.

Paraules clau: cànon, Editorial La Galera, premis literaris, temàtiques LIJ.

Abstract: The Catalan LIJ (Children's and Young Adult Literature) is recovered in the sixties after the post-war period. One of the factors that assisted this recovery was the creation in 1963 of the publishing house, *La Galera*, and the *Premi Folch i Torres* award held for children's books, fostered by the *Els Grumets* collection by *La Galera*. In this article we will analyse the first twenty years of this award and the characteristics of the works prized.

Keywords: canon, *La Galera* publishing house, LIJ thematics, literary awards.

La literatura en català en els seixanta

La dècada dels seixanta és un moment de transició en la lectura per a infants i joves. Això és possible gràcies als ponts que es crearen per connectar amb el treball que venien realitzant petits grups d'ensenyants, editors i escriptors durant la república. Ara, des de l'exili o des de l'interior del país, els nous actors de la literatura per a infants i joves volen continuar el seu treball, aprendre d'ells i consolidar la seua tasca educativa, lectora i literària. Així doncs, les persones que havien participat durant la república i la guerra civil en la producció d'aquests tipus de llibre es relacionen amb les noves generacions i aquest vincle que estableixen funciona com un pont que uneix l'experiència del passat amb les possibilitats de fer coses del present.

Es construeix un pont entre el que s'havia fet abans de la guerra i les accions de la dècada dels seixanta, d'aquesta manera s'evita partir de zero i oblidar o soterrar els aprenentatges i el treball anterior. Aquesta relació es veurà clarament en moltes de les propostes literàries de forma diferent, per exemple, en el protagonisme que s'atorga a les nenes, en el tipus d'aula que s'hi descriu, molt diferent del que era habitual en l'escola franquista, o en el tipus de relació entre els nens i el mestre.

Una relació d'aprenentatge similar a la que s'estableix amb el passat, també es realitza en el present, en aquets cas, amb els moviments pedagògics i literaris més actius que revitalitzen la vida cultural i el món del llibre per a infants. Itàlia i França es transformen en un lloc on mirar i aprendre el model d'escola, de llibre i de lectura més adequat per als infants catalans.

Així doncs, els grups que comencen a treballar en la creació d'un circuit lector busquen el diàleg amb els exiliats, amb les generacions de la república i amb col·lectius de mestres i d'editors d'Europa. D'aquesta manera, es construeixen uns fonaments poderosos que van permetre no partir de zero sinó recuperar i aprendre del treball que s'havia realitzat anteriorment i de les experiències capdavanteres de França i Itàlia.

Aquests fets van propiciar els canvis d'aquesta dècada que han tingut continuïtat fins el present i que Rovira (1988: 463) resumeix en els següents:

- La inquietud d'un sector del món intel·lectual i sobretot de la pedagogia pel problema de la lectura infantil, com ho demostra la conferència d'Artur Martorell pronunciada el 1960, l'article "Una edat sense llibres o una literatura sense futur" de Joan Triadú a la revista *Serra d'Or* o el treball realitzat a les escoles Talitha i Costa i Llobera.
- La publicació del primer número de la revista *Cavall Fort* l'1 de desembre de 1961.
- La creació de l'editorial La Galera l'any 1963 i la convocatòria del Premi Folch i Torres per a llibres infantils i el Joaquim Ruyra per a adolescents que donen a conèixer i promocionen obres i autors.
- La traducció a partir de 1961 d'alguns dels llibres d'imatges més famosos internacionalment.
- El moviment d'escola activa preparat des dels anys cinquanta per una generació de professionals de mestres i que intenten crear a les escoles uns consumidors de llibres infantils en llengua catalana, col·laborant alhora amb les noves editorials com La Galera.

Les dades claus que marquen el punt de partida són l'any 1962, amb la publicació del primer número de la revista *Cavall Fort* i el 1963 data en què l'editorial La Galera comença a publicar els primers llibres per a infants. Ambdues propostes tenen punts en contacte: les persones que hi participen estan lligades als equips pedagògics de les escoles Talitha i Costa i Llobera, els escriptors que publiquen els primers llibres a La Galera formen part del consell de redacció de la revista i dels grups de renovació pedagògica que més tard, el 1965, formaran l'Associació de Mestres Rosa Sensat.

Ara bé, és important ressenyar un fet anterior a les dates apuntades per Rovira: en el mes juny de 1960 se celebra a Barcelona la

I Semana del Libro Infantil y Juvenil, que va ser inaugurada amb una conferència d'Artur Martorell en la qual traça la ruta ideològica que guiarà la construcció d'un circuit literari català per a infants i joves:

1. Remarca l'augment de la producció i de les vendes a Europa del llibre infantil determinat per les noves formes i els nous temes que han fet més atractiu el llibre.
2. Assenyala la importància d'aquest tipus de llibre, l'aparició cada any al món de 9.000 títols nous i la necessitat que tots els llibres han de tenir una dignitat, bellesa, puresa de concepció i d'estil.
3. Porta l'atenció a la necessitat de donar a cada edat un tipus de llibre adequat, de diferenciar entre llibre d'esplai i escolar.

Al llarg de la conferència, la reivindicació de la qualitat estètica del llenguatge, dels temes, de les il·lustracions i en general del llibre per a infants és una constant (Martorell, 1987: 7).

El valor educatiu de la lectura en ella mateixa, com a coneixement instrumental indispensable per al desenvolupament de les facultats del llenguatge i de judici del nen i per tal d'obrir la seva ment al coneixement i a l'amor del món que el volta en tots els seus aspectes –formal, humà i fenomenològic; i, d'una altra part, el valor importantíssim del llibre, també en ell mateix, com a mitjà objectiu d'una alta influència educativa en la formació del caràcter, del llenguatge, de l'esperit cívic, de l'ètica personal, del gust estètic i de l'espiritualitat; aspectes, tots ells, en els quals la qualitat del llibre i les seves característiques de fons i de forma influeixen poderosament i poden exercir i en realitat exerceixen un paper de gran importància. Paper que pot resultar positiu o negatiu, beneficiós o nefast, segons quines siguin aquestes característiques.

Un any més tard, com analitza exhaustivament Bassa (1994: 44-51), la revista *Serra d'Or* publica una sèrie de cartes al director i d'articles d'opinió que seguint una línia similar reclamen una literatura adreçada als infants i joves.

L'article que va tenir un major ressò va ser l'escrit per Joan Triadú el 1962 (VII/VIII) titulat "Una generació sense llibres, una literatura

sense futur" en referència a "Una generació sense novel·la" la conferència de 1925 de Carles Riba: "Si dos poetes van parlar un dia, amb raó, d'una generació sense novel·la, avui hi ha una joventut que testimonia de no haver tingut llibres durant els anys més aprofitables per a adquirir uns hàbits de lectura" (Triadú, 1962: 34).

Al llarg de l'article, Triadú parla de la mancança de llibres en català per a infants i joves i de com els llibres són necessaris per als anys d'aprenentatge literari: "Avui, durant aquestes dècades, de cada cent possibles lectors en perdem noranta-nou", i després de fer un repàs sobre quines van estar les lectures, en català, de la seua joventut demana que els editors publiquen llibres per a infants i adolescent per fer-los lectors en català.

Aquestes opinions poden ser reafirmades per les dades obtingudes en 1960 pels Amigos de la Cultura y del Libro, els quals fan una enquesta als escolars barcelonins de 8 a 14 anys des de l'Instituto Nacional del Libro Español de Barcelona, que va ser publicada el 1961. Els resultats de l'enquesta són força eloqüents i retraten molt bé la situació comentada per Triadú perquè no hi havia llibres en un 41% de les cases dels nens enquestats i només els regalaven d'1 a 2 llibres a l'any i a la pregunta "¿Cuál es el primer libro que has leído?" responen amb el nom d'alguna cartilla; un 8% dels nens enquestats citava *El Quijote* com el primer llibre que havia llegit o bé el que li havia agradat més, o el que volia llegir o que li regalaren. Menys d'un 2% dels nens citava un títol català.

Per tant, en l'inici de la dècada coincideixen factors importants com:

- a. La voluntat de la família, dels ensenyants i dels editors de crear, editar, recomanar i comprar llibres de qualitat.
- b. La demanda social d'una lectura d'excel·lència per als infants.
- c. L'opinió compartida que la lectura és l'instrument necessari per educar una nova generació de nens i la voluntat d'educar-los d'una forma diferent sota els pressupòsits de la pedagogia d'una escola activa i, el que és més important i
- d. Unes condicions socials i polítiques que permeten aquests canvis.

La col·lecció “Els Grumets” de La Galera

En aquest context històric, polític, cultural i educatiu l'editorial La Galera inicia en 1966 la col·lecció “Els Grumets” de La Galera, adreçada a un públic a partir dels 12 anys. S'hi editaven els Premis Folch i Torres que analitzem en ara.

Tots els volums de la col·lecció mantenen unes característiques similars de format i de mides. Possiblement, la característica que crida més l'atenció és la dels paratextos. Abans del relat, hi ha un paratext que s'adreça directament als lectors tant per la informació que inclou com per les referències a un “nois i noies” que apareix en el text com en el títol: “Als nois i noies que llegiran aquest llibre”; un text de característiques semblants s'inclou també en la darrera pàgina tancant el text narratiu. En alguns casos, hi ha endreces que tenen com a destinatari un nen en qualitat de fill o d'escolar i en edicions posteriors s'afegirà un text informant sobre les característiques de la col·lecció.

Aquest paratext que precedeix la narració el signa “Artur Martorell, President del Jurat del Premi Folch i Torres” i manté la mateixa estructura en tots els volums: un primer paràgraf on es fa referència al tipus de llibre que publica l'editorial; un segon paràgraf, resum temàtic del llibre i ressenya d'algunes de les característiques; i es tanca amb el darrer paràgraf, amb una forta càrrega conativa adreçat als nens lectors animant-los en la lectura. En definitiva, una presentació que introdueix la lectura, suggereix l'actualització que cal fer dels coneixements necessaris per aconseguir-ne la proposta i argumenta per què és important la lectura.

També es repeteix en tots els llibres de la col·lecció un paratext final, “Parlem d'aquest llibre” format per preguntes de comprensió de l'argument del llibre i propostes de treball de tipus didàctic. Per tant, una finalitat didàctica que possibilita el treball del llibre com a part del currículum escolar i que aconsegueix una de les demandes principals dels mediadors i dels pares.

Els Premis Folch i Torres

Tot i que la primera convocatòria del Premi va ser el 1963, tradicionalment es fa referència a la data 1964 perquè en la primera convocatòria cap de les onze obres presentades va reunir les característiques suficients per ser premiada. Un any després, el 1964 es convoca el Premi Josep M. Folch i Torres, en el marc dels premis literaris que Omnium Cultural atorga en la celebració de la Nit de Santa Llúcia. La guanyadora va ser Montserrat Mussons amb una obra titulada *Tres contes per a infants*. L'any següent el guanyador va ser un autor totalment desconegut, Sebastià Sorribas, amb la narració *El zoo d'en Pitus*, mesos després –ja dins el 1966– una editorial que just feia tres anys que havia començat a publicar, va iniciar amb aquest llibre –il·lustrat per la ninotaire Pilarín Bayés– una nova col·lecció que titulà “Els Grumets de La Galera”. Aquest va ser el punt de partida d'una relació que s'ha consolidat, ha fructificat i hores d'ara ja compta amb més de cinquanta anys d'existència.

El premi, que du el nom de l'autor que es considera l'iniciador de la literatura infantil catalana, és indeslligable de l'editorial i la col·lecció que des de fa cinc dècades el publica. A hores d'ara, tant el premi com la col·lecció constitueixen un referent obligat en parlar de la història de la literatura infantil i juvenil catalana, dels autors que en formen part, de les línies temàtiques que tracta o les tendències literàries en les quals s'insereix. La nòmina d'autors premiats al llarg d'aquest cinquanta anys és extensa, variada i –sobretot– representativa de la trajectòria de la literatura juvenil catalana i de la seva relació amb el món cultural i social en el qual s'insereix.

El premi s'inicia el 1964 i en els seus primers vint anys els llibres i autors premiats van ser els següents:

1964	<i>Tres narracions per a infants</i> , de Montserrat Mussons
1965	<i>El zoo d'en Pitus</i> , Sebastià Sorribas
1966	<i>Les presoneres de Tabriz</i> , de Maria Novell
1968	<i>Rovelló</i> , de Josep Vallverdú

1969	<i>I tu, que hi fas aquí?</i> , de Joaquim Carbó
1970	<i>En Roc drepaire</i> , de Josep Vallverdú
1972	<i>Anna</i> , de Maria Lluïsa Solà
1973	<i>El meravellós viatge de Nico Huebueti a través de Mèxic</i> , d'Anna Murià
1975	<i>El rei Gaspar</i> , de Gabriel Janer Manila
1976	<i>L'escarabat verd</i> , de Mercè Canela Garayoa
1977	<i>La ciutat sense muralles</i> , d'Oriol Vergés
1978	<i>El savi rei boig i altres contes</i> , d'Empar de Lanuza
1979	<i>Que comenci la festa!</i> , de Joan Barceló i Cullerés
1980	<i>En Pantacràs Xinxolaina</i> , de Joles Sennell
1981	<i>Habitants de Bubo-Bubo</i> , de Miquel Obiols
1982	<i>Joanot de Rocacorba (1431-1482)</i> , de Teresa Duran
1983	<i>En Gilbert i les línies</i> , de M. Àngels Gardella

El primer període: de 1964-1974

Com hem dit, els premis es publiquen en la col·lecció "Els Grumets" de la Galera destinada a un públic de 10 a 14 anys, amb relats sobre temes diversos "que procuren destacar aspectes positius i constructius de la convivència" (Oller 1988: 466).

Tot i no ser el primer guanyador del Premi Folch i Torres, sí que fou el demés èxit. Ens referim a *El zoo d'en Pitus* de Sebastià Sorribes, guanyador del premi el 1965 i publicat l'any següent. El llibre iniciava el tema de les colles i propiciava els valors de la solidaritat i l'amistat en un escenari urbà. L'any següent, 1966, el premi fou per a Maria Novell amb *Les presoneres de Tabriz* que inaugura un tema amb molta importància durant aquesta dècada: la narració històrica on predomina la intenció formativa.

En els primers deu anys de la convocatòria del Premi es publiquen vuit obres (les premiades ja que dos anys va quedar desert), algunes de les quals esdevindran referents importants en la literatura juvenil catalana, com les abans citades o com *Rovelló* (1968) de Josep Vallverdú.

El segon període: de 1975-1984

A partir de 1975 podem considerar que el premi Folch i Torres està plenament consolidat en el panorama editorial català, ja que porta deu anys d'història i vuit llibres premiats. Cal indicar que el 1984 el premi va ser declarat desert, tot i que el jurat recomanà l'edició de tres de les obres presentades i La Galera les publicà a la col·lecció "Els Grumets".

La revisió dels nou títols premiats entre 1975-1983 fa que, immediatament, puguem veure que hi ha dues línies creatives que destaquen, la que vehicula el relat a través de la fantasia i, en la línia de la dècada anterior, la que ho fa a través de l'evocació històrica i l'aventura. Així, *El savi rei boig*, *En Pantacràs Xinxolaina*, *Habitants de Bubo-bubo* i *En Gilbert i les línies* s'insereixen de ple en el corrent de la fantasia i —especialment les dues últimes— exploren el joc amb el *non sense* i la descripció de mons fantàstics i irrealis. *L'escarabat verd* i *La ciutat sense muralles* són novel·les que combinen la història amb l'aventura en un plantejament clàssic del gènere, en tant que *Joanot de Rocacorba* presenta una curiosa i singular hibridació entre fantasia i història, mentre que *El rei Gaspar* usa un recurs semblant, però combina realisme i fantasia, inaugurant en la literatura juvenil catalana la tendència que anomenem "realisme fantàstic". *Que comenci la festa*, per la seva banda, seria una obra de to realista que —en alguns aspectes— ja presentaria característiques del realisme crític que triomfarà com a corrent alguns anys després.

Les característiques de les obres premiades

A continuació, analitzarem algunes de les temàtiques predominants en els vint primers anys del premi com són la colla, la narració històrica, la fantasia i la novel·la d'aventures.

La colla com a temàtica

Sorribas es va introduir en el món literari de manera casual i va obtenir un èxit molt notable amb la seva primera novel·la: *El zoo d'en Pitus* (1967). Obtingué el Premi Josep M. Folch i Torres 1966 i es convertí en un autèntic *best-seller*, una obra llegida durant dècades a les escoles catalanes i encara avui. Quin són els elements que fan d'*El zoo d'en Pitus* un dels tres llibres més venuts i llegits en llengua catalana, juntament amb *La Plaça del Diamant* i *Mecanoscrit del segon origen*?

Quan La Galera publica aquest llibre la literatura infantil en català és escassa. El relat s'enriqueix amb els ninots de Pilarín Bayés i s'insereix en el "realisme idealitzat", corrent majoritari en els relats per a infants de les dècades 1960-1980. Sorribas elegeix la colla com a protagonista, una tria habitual en literatura juvenil i especialment en aquells anys i una elecció que sol agradar molt als lectors entre els 10 i els 14 anys, que sovint s'hi senten identificats. A més, la identificació es reforça per la tria de les coordenades de temps i d'espai, que es corresponen amb l'època actual i amb un lloc ben concret i conegut, el barri del Raval de Barcelona.

També ajuden a l'èxit la simplicitat de l'argument i el seu fort impacte emocional: un grup de nens —una colla— s'assabenta que el més petit, en Pitus, té una malaltia que només es pot curar amb una operació a Suècia. El cost del tractament és prohibitiu per a la família. Aleshores els de la colla busquen la manera de recaptar diners per a poder pagar l'operació i se'ls acut la idea —que inicialment sembla del tot esbojarrada i absurda— de muntar un zoo al barri. El llibre desenvolupa les peripècies que passen els nens per trobar un espai, per aconseguir animals —alguns domèstics, altres silvestres— i també per implicar els adults en el seu projecte. Finalment, tot el barri es bolca en l'ajut i es recapten diners suficients per a possibilitar un final feliç.

Com bé assenyala Joaquim Carbó (2006), els protagonistes d'*El zoo d'en Pitus*:

Es diverteixen i no es distingeixen per fer aventures estrambòtiques i impossibles: ni empaiten qui ha robat un banc, ni vigilen els brètols que trenquen fanals, ni s'inventen la sopa d'all amb l'ajut d'una vareta màgica. No ho fan, tot això, però en canvi, s'estimen i tenen bons sentiments, com la majoria de persones normals.

I potser en aquesta paraula i aquest adjectiu rau la clau de l'èxit: persones normals que actuen moguts per bons sentiment, per un fi de bé, per una causa noble. I a més són de l'edat del lector i més o menys de la mateixa època i el mateix indret (encara que el llibre ha estat traduït al castellà, el gallec, el basc, el francès i el japonès).

L'encert de Sorribas en la tria dels personatges que formen la colla és remarcable: en Tanet actua com a líder assenyat i voluntariós, en Quim, anomenat *Fleming* per la seva inventiva sempre troba una solució als entrebancs, l'aplicat Juli, el valent Manelitus, el *Cigró* —grasonet i bon jan— l'espavilada Mariona i —especialment— en Pitus, que inspira tendresa per l'abnegació amb què porta la malaltia i la seva gratitud cap als companys, formen una colla que es complementa i esdevé un tot funcional. Pocs agressors amb els quals combatre i sí una bona dosi de solidaritat que es posa a prova a l'hora d'assolir un objectiu comú d'importància vital. I tot això explicat amb la major de les simplicitats, sense ni un mot sobrer, de forma directa, concisa, a vegades divertida i sense gaires concessions a la deriva sentimental.

L'èxit d'*El zoo d'En Pitus* engrescà l'autor a seguir la producció en aquesta línia, amb obres com la continuació titulada *Festival al barri d'En Pitus* (1969), *Viatge al país dels Lacets* (1969), *Els astronautes del "Mussol"* (1972), *La cinquena gràcia de Collpelat* (1983) i d'altres on es manté el bessó de l'obra de Sorribas: el pes de la solidaritat i el convenciment que la unió fa la força.

La narració històrica

L'any següent, 1966, el premi fou per a Maria Novell amb *Les presoneres de Tabriz* que inaugura un tema amb molta importància

durant aquesta dècada: la narració històrica on predomina la intenció formativa.

Aquesta és una temàtica recurrent i premiada durant aquesta dècada i la següent perquè ficcionalitza fragments de la història de Catalunya. Era una manera de fer entrar uns aprenentatges que estaven prohibits en el currículum oficial i als quals accedien els estudiants per les lectures: *Viatge al país dels Lacets* de Sebastià Sorribas i *Les captives de Tabriz* de Maria Novell, en són un exemple.

El predomini de la fantasia

A la dècada dels seixanta en la literatura juvenil europea hi predomina el realisme, un realisme que sovint hem qualificat d'idealitzat, perquè presenta situacions poc conflictives i que es resolen a partir de la bona voluntat i el diàleg. Són anys de descrèdit de la fantasia, considerada vàcua i fins i tot perniciosa per a la formació dels joves lectors. A finals dels seixanta, però, aquestes concepcions es modifiquen —com a conseqüència d'un canvi en el sistema de valors socials— i es torna a optar per la imaginació i la vella herència de les rondalles, però reescrites amb una òptica nova, transgressora i reivindicativa. És en aquest context que hem de situar les obres de Gabriel Janer Manila, Empar de Lanuza, Joles Sennell, Miquel Obiols i M. Àngels Gardella.

Gabriel Janer inicia amb *El rei Gaspar* la seva carrera com a autor de literatura infantil i també enceta la producció per a infants en llengua catalana a les Illes Balears. La seva abundant i reconeguda obra posterior segueix fidel a aquesta primera proposta. Janer escriu habitualment dins unes coordenades realistes però amb continus i inesperats salts cap a territoris de fantasia i irrealitat que li permeten transmetre missatges de crítica social embolcallats amb un estil poètic i amb propostes oníriques o lúdiques pròximes al surrealisme. El resultat són unes obres molt personals, a vegades de difícil recepció entre els joves lectors, però que constitueixen un referent indiscutible per la seva originalitat.

El tema d'*El rei Gaspar* és l'emigració i la problemàtica humana i social que aquesta genera (la solitud, el desarrelament, la incertesa, l'explotació, etc.), però també el millorament de les condicions de vida, l'esperança, la il·lusió d'un futur millor. Un narrador omniscient va descabdellant el relat, que gira entorn de l'emigrant que és anomenat en tot moment *el Rei Gaspar*. L'autor ens descriu sumàriament les seves condicions de vida, però allò que veritablement importa són les seves vivències, sensacions i sentiments. És un personatge humà, quotidià i al mateix temps poètic. Té el punt de rebel·lia i d'il·lusió necessaris per haver pres la decisió de revoltar-se contra la pobresa i anar a la recerca d'una nova vida, però sent el fibló punyent de la soledat i l'enyorança dels seus. Interpreta el món des del punt de vista dels pobres però mai no ho fa des de l'òptica dels vençuts, encara que a voltes la solitud i la sordidesa sembla que guanyaran la partida.

Aquest missatge de revolta i de crítica el retrobem també en l'obra titulada *Que comenci la festa*, que guanyarà quatre anys després. Tracta dels conflictes i enfrontaments entre el pessimisme dels conformistes i la il·lusió dels qui creuen que canviar el món —ni que sigui en circumstàncies difícils, ni que sigui el nostre petit món del barri— és una opció possible, per a la qual cal lluitar sense defallir. L'autor, Joan Barceló, va publicar poques obres a causa de la seva mort prematura, però totes elles duen el germen de la crida a la llibertat i la valoració de la imaginació i la revolta.

Empar de Lanuza, amb *El savi rei boig i altres contes* opta per una línia de reescriptura dels contes populars que poua en la tradició per reprendre els seus personatges, llenguatge i estructures, però donant-los un contingut més pròxim a les ideologies contemporànies. Així, "el savi rei boig" és un savi rei just que es fa passar per tirà i prova el seu poble per tal de veure com respon als seus capricis. Aquesta estratagema li permet confirmar la vàlua dels seus súbdits i trobar un digne successor a la corona: esdevindrà un rei democràtic i deixarà entere les velles estructures feudals.

Una tercera opció dins el territori de la fantasia és la que trien Joles Sennell (pseudònim de Josep Albanell), Miquel Obiols i M. Àngels Gardella. Aquests autors, especialment els dos primers, han consolidat en els anys posteriors la seva carrera com a escriptors per al públic infantil mantenint-se fidels a la línia iniciada a principis del vuitanta. Les seves obres s'insereixen en el corrent que anomenem de l'absurd, tot seguint les propostes creatives de les avantguardes europees i la invitació a jugar amb la fantasia del pedagog i periodista italià Gianni Rodari. Així, ens aporten un bon grapat d'obres plenes d'humor, fantasia, acció esbojarrada i rocambolesca que destaquen especialment per les innovacions formals, presents sobretot en els jocs amb les estructures (contes fragmentats, interconnectats...), el llenguatge (creació de paraules noves, canvis de significats...), les innovacions formals (textos que cal recompondre o que cal llegir amb un mirall perquè estan impresos a l'inrevés...) i altres jocs d'estil.

En Pantacràs Xinxolaina és el nom d'un curiós personatge que neix el s. XVII, naufraga i es transforma en una mena de papallona. Coneix l'inventor Joanet Tornavis i junts intenten tornar a la realitat, però Pantacràs queda atrapat dins un mirall, passa diverses peripècies, esdevé un escriptor famós i –finalment– aconsegueix tornar al seu món i a la seva època. L'acció trepidant, l'aire de mentida i el joc amb l'absurd ens remet a precedents literaris tan coneguts com el de *Les aventures del baró de Münchhausen* (1785) de l'escriptor alemany Rudolf E. Raspe (1737-1794).

L'any següent, Miquel Obiols és guardonat per l'obra *Habitants de Bubo-Bubo* que ens explica la història d'un periodista que emprèn un llarg viatge que el du a conèixer un país estrany, ple d'essers fantàstics, on viu múltiples aventures que li permeten –en tornar al món real– aconseguir un gran èxit periodístic. La vàlua de l'obra rau –sens dubte– en l'originalitat dels mons fantàstics creats per l'autor.

Gardella, per la seva banda, obté el Folch i Torres amb una narració interessantíssima, original, fresca i alhora complexa de missatge pacifista que aposta per la personificació de conceptes geomètrics com són el Cercle Total i el Quadrat Perfecte, acompanyats d'èssers

tan singulars com el Foll Ermità (una recreació festiva de Ramon Llull), l'Elipsi, la comtessa Hipotenussa, etc. Aquest llibre va figurar en la Llista d'Honor del premi de l'IBBY a Tòquio el 1986. La tendència de joc amb l'absurd mai no ha estat majoritària en la literatura infantil catalana, però mai no ha deixat de conrear-se. A més dels autors esmentats, en les dècades següents se seguiran publicant obres inserides en aquest corrent i signades per autores tan conegudes com Teresa Duran, M. Dolors Alibés o Empar de Lanuza.

La novel·la d'aventures en context històric

La novel·la d'aventures en un context històric és també una tendència molt valorada i d'ampla acceptació entre els joves lectors catalans. En el seu moment, la narració de tema històric va servir per aportar al públic la informació sobre la història pròpia que el sistema educatiu silenciava. Autors tan emblemàtics com Josep Vallverdú i Oriol Vergés –que uneixen a la seva condició de bons escriptors la de competents historiadors– han fonamentat la seva extensíssima obra en la història i sobre aquest canemàs han desenvolupat trames d'aventura que han captivat els lectors. El Folch i Torres impulsà també aquesta tendència premiant obres com *La ciutat sense muralles* que tracta de com a mitjans s. XIX Barcelona enderroca les seves muralles i es transforma i modernitza amb l'impuls de la Revolució Industrial, en un context on es produeix el xoc inevitable entre la cultura pagesa i les noves formes de vida impulsades pel progrés, on l'abús dels poderosos és tan implacable com segles enrere i el flagell de les epidèmies pot ofegar la vida de la ciutat però també mostrar la solidaritat humana. Mercè Canela, per la seva banda, obté el premi quan és una jove promesa –just tenia vint anys quan va ser guardonada– amb una obra impecable de tall clàssic, situada alguns segles abans de Crist. Un jove cartaginès s'inicia en el món del comerç a través de la mediterrània i que ha de salvar l'anell familiar de l'esca-rabat verd –d'origen egipci– dels seus cobdiciosos perseguidors. La novel·la no decau en cap moment i aconsegueix captar tot l'interès

del lector per una peripècia complicada i fonament humana. I en un punt equidistant entre la fantasia més agosarada i el realisme en un context històric hem de situar una de les obres més originals i valorades en els cinquanta anys d'història del premi, que –possiblement per la seva singularitat– no ha creat escola ni ha tingut continuadors. Es tracta de *Joanot de Rocacorba (1431-1482)* de Teresa Duran, que el 1983 va ser també guardonat amb el Premi de Literatura Juvenil de la Generalitat de Catalunya. Conta la història d'un cavaller que –ja major– descobreix que hi ha diversos éssers que són la materialització del desig de ser una altra persona que ell ha sentit en un moment o altre de la seva vida. S'imposa la complexa tasca de retrobar-los i reintegrar-los a la seva personalitat original. L'autora insereix aquest fet fantàstic de posseir el do de la ubiqüitat en un context històric real del s. XV que descriu amb subtileza i ironia. I estableix contínues complicitats amb el lector, ja sigui mitjançant el text o les il·lustracions –que són reproduccions d'obres d'art clàssiques– reptant el lector a un joc d'intel·ligència i observació, alhora que l'instrueix i –sobretot– l'emociona.

Conclusions

Així doncs, una vegada feta aquesta revisió, destaquem els aspectes següents dels primers anys del Premi Folch i Torres:

1. Les obres sempre van publicar-se en català, en castellà, basc i gallec. Aquest fet va ajudar a difondre la literatura per a infants i joves en català a tot l'estat espanyol.
2. És un premi que generalment descobria o propulsava joves creadors.
3. La rellevància de les obres premiades la trobem en el fet que moltes d'elles van rebre altres premis un cop editades i pràcticament tots els escriptors esdevingueren de renom.
4. Les obres premiades estan a l'alçada i s'insereixen en els corrents europeus

Obres comentades

- Albanell**, Josep [Joles Sennell] (1981), *En Patancràs Xinxolaina*, Premi Josep M. Folch i Torres 1980, Llista d'Honor del Premi de la C.C.E.I. 1982, il·lust. Montserrat Brucart, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Barceló i Cullerés**, Joan (1980), *Que comenci la festa!*, Premi Josep M. Folch i Torres 1979, il·lust. Enric Cormenzana, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Canela i Garayoa**, Mercè (1977), *L'escarabat verd*, Premi Josep M. Folch i Torres 1976, il·lust. Joan Andreu Vallvé, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Carbó**, Joaquim (1970), *I tu, que hi fas aquí?*, Premi Josep M. Folch i Torres 1969, il·lust. Enric Cormenzana, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Duran i Armengol**, Teresa (1983): *Joanot de Rocacorba (1431-1482)*, Premi Josep M. Folch i Torres 1982, il·lust. diversos, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Gardella**, M. Àngels (1984): *En Gilbert i les línies*, Premi Josep M. Folch i Torres 1983, Llista d'Honor de l'IBBY 1986, il·lust. Joan Antoni Poch, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Janer Manila**, Gabriel (1976), *El rei Gaspar*, Premi Josep M. Folch i Torres 1975, Llibre d'Interès Infantil (M. d'I i T., 1976), Llista d'Honor del Premi de la C.C.E.I. 1977, il·lust. Montserrat Torres, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Lanuza**, Empar de (1979), *El savi rei boig i altres contes*, Premi Josep M. Folch i Torres 1978, Premi CCEI 1980, il·lust. Montse Ginesa, Barcelona: La Galera, Els Grumets.

- Murià**, Anna (1974), *El meravellós viatge de Nico Huehueti a través de Mèxic*, Premi Josep M. Folch i Torres 1973, Il·lust. Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Novell**, Maria (1967), *Les presoneres de Tabriz*, Premi Josep M. Folch i Torres 1966, Llista d'Honor del Premi de la C.C.E.I. 1982, il·lust. Lluçia Navarro, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Obiols**, Miquel (1982), *Habitants de Bubo-Bubo*, Premi Josep M. Folch i Torres 1981, il·lust. Frederic Anguera, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Solà**, Maria Lluïsa (1973), *Anna*, Premi Josep M. Folch i Torres 1972, Il·lust. Isidre Monés, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Sorribes**, Sebastià (1966), *El zoo d'en Pitús*, Premi Josep M. Folch i Torres 1965, Finalista del Premi de la CCEI 1967, il·lust. Pilarín Bayés, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Vallverdú**, Josep (1968), *Rovelló*, Premi Josep M. Folch i Torres 1967, il·lust. Narmas, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Vallverdú**, Josep (1971), *En Roc drapaire*, Premi Josep M. Folch i Torres 1970, Il·lust. Joan Corbera, Barcelona: La Galera, Els Grumets.
- Vergés**, Oriol (1978), *La ciutat sense muralles*, Premi Josep M. Folch i Torres 1977, il·lust. Isidre Monés, Barcelona: La Galera, Els Grumets.

Referències bibliogràfiques

- AA.VV** (1988), *La Galera. 25è aniversari (1963-1988)*, Barcelona: Editorial La Galera.
- Bassa**, R. (1990), *El català a l'escola (1936/39-1985)*, Barcelona: La Llar del Llibre.
- (1994), *Literatura infantil catalana i educació (1939-1985)*, Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- Carbó**, Joaquim (2006), "El zoo d'en Pitús i les altres novel·les de Sebastià Sorribes", *Cavall Fort*, nº 1053. <http://www.cavallfort.cat/cavallfort/ca/cavall-fort/arxiu/1053/22-zoo-pitus.html>
- Lluch**, Gemma (2013), *La lectura en català per a infants i adolescents. Història, investigació i polítiques*, Barcelona: Biblioteca Sanchis Guarnier.
- i C. **Valriu** (2013), *La literatura per a infants i joves en català: anàlisi, gèneres i història*, València: IIFV i Edicions Bromera.
- Martorell**, A. (1987), "El llibre infantil", *Faristol*, nº 5, desembre, pp.6-21.
- Rovira**, T. i M.C. **Ribé** (1972), *Bibliografia històrica del llibre infantil en catalán*, Madrid: Asociación Nacional de Bibliotecarios archiveros y arqueólogos.
- Rovira**, T. (1976), *Noucentisme i llibre infantil*, Tesina de Llicenciatura. Facultat de Lletres, Bellaterra.

Triadú, J. (1962), "Una edat sense llibres o una literatura sense futur", *Serra d'Or*, n°s 8-9, agost-setembre, pp. 34-35.

Valriu Llinàs, Caterina (1998), *Influència de les rondalles en la literatura infantil i juvenil catalana*, Palma: Editorial Moll.

— (2010), *Imaginari compartit*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

5.4. Os premios literarios e de ilustración na Literatura Infantil e Xuvenil galega²⁴

Blanca-Ana Roig Rechou
Isabel Soto
(USC. CRPIH)

Resumo: Realízase unha panorámica dos premios que galardoarón creadores galegos para reflexionar sobre a súa influencia na canonicación. Saliéntanse aqueles creadores que se converteron en referentes e mesmo en clásicos contemporáneos.

Palabras clave: canonicación, literatura infantil e xuvenil, premios literarios e de ilustración.

Abstract: A panorama of the prizes awarded to Galician creators will be presented in order to reflect upon their influence on canonicity, with a main focus on those creators that have become exemplars and even contemporary classics.

Keywords: canonicity, children's and young adult literature, literary and illustration awards.

24. Este traballo bebe fundamentalmente dos *Informes de Literatura*, un proxecto de investigación do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades que se vén desenvolvendo desde 1995 e que se publica con periodicidade anual na web do centro: www.cirp.es.

ÍNDICE

	Páx
1. Introducción	7
2. Os premios literarios. Anxo Tarrío Varela	15
3. Prêmios Hans Christian Andersen e Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA). Vera Teixeira de Aguiar, Maria Zaira Turchi, Alice Áurea Penteadó Martha.	37
4. Los premios Lazarillo y Nacional de Literatura Infantil y Juvenil. María Victoria Sotomayor Sáez, Jesús Díaz Armas.	59
5. Os premios literarios e de ilustración no ámbito ibérico.	91
5.1. La renovación de los premios en el siglo XXI. Ámbito castellano. Ramón F. Llorens García, Nieves Martín Rogero.	93
5.2. Els premis en la literatura infantil i juvenil catalana: una panoràmica. Joana Maria Cladera Socias.	115
5.3. 20 anys del Premi Josep M. Folch i Torres: la creació d'un cànon en la Literatura Juvenil catalana. Gemma Lluch, Caterina Valriu.	133

5.4. Os premios literarios e de ilustración na Literatura Infantil e Xuvenil galega. Blanca-Ana Roig Rechou, Isabel Soto.	153
5.5. Prémios e literatura para a infancia em Portugal: Contributos para a sua legitimação? José António Gomes, Ana Margarida Ramos, Sara Reis da Silva.	179
5.6. Literatura-sariak euskal haur eta gazte literaturan / Os premios literarios na literatura infantil e xuvenil vasca. Mikel Ayerbe Sudupe, Xabier Etxaniz Erle, Jose Manuel López Gaseni.	195
6. Os premios literarios e de ilustración no ámbito iberoamericano.	243
6.1. Los premios literarios y de ilustración para la Literatura Infantil y Juvenil en Argentina. Graciela d’Lucca Bialet.	245
6.2. Atestado de maioridade: Prémios para a Literatura Infantil y Juvenil brasileira. João Luís Ceccantini, Thiago Alves Valente.	259
6.3. Concursos de Literatura Infantil y Juvenil en México, signos de evolución y calidad. Laura Guerrero Guadarrama, Carolina González Alvarado.	277
7. Equipo redactor e coordinador.	299